

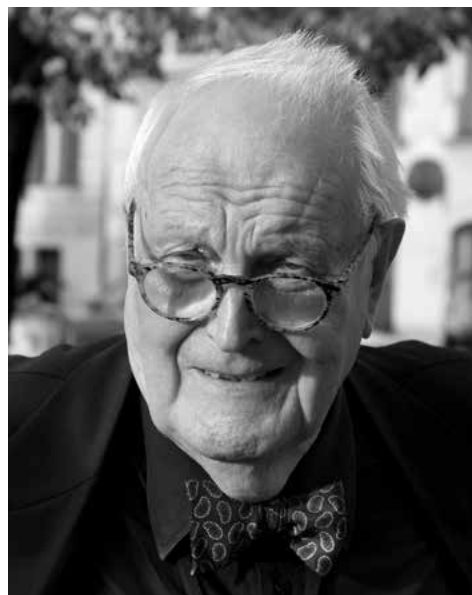
Vladimír Šlapeta a návrat české architektury do mezinárodního kontextu

Petr Pelčák

Union Internationale des Architectes (UIA) čili Mezinárodní svaz architektů udělil letos 6. července na závěr svého 28. Světového kongresu v Kodani Cenu Jeana Tschumiho profesoru Vladimíru Šlapetovi. UIA je mezinárodní nevládní organizace uznaná UNESCO jako jediná architektonická unie působící na mezinárodní úrovni. Byla založena v Paříži roku 1948, světové kongresy pořádá v tříletém intervalu a švýcarský architekt Jean Tschumi, profesor na federální polytechnice v Lausanne, byl jejím druhým předsedou. Cenu nesoucí jeho jméno UIA uděluje za architektonickou kritiku a publicistiku a/nebo pedagogickou činnost na svých kongresech, a to spolu se Zlatou medailí a dalšími čtyřmi cenami vyznamenávajícími mimořádný přínos světové architektuře v jejich specifických oblastech. Např. Cena Patricka Abercrombieho oceňuje urbanistickou tvorbu a Cena Augusta Perreta technologický pokrok v architektuře. Právě tu ze všech ocenění UIA získal až do letoška jediný Čech, liberecký architekt Karel Hubáček v roce

1969 za realizaci televizního vysílače a horského hotelu na Ještědu. Obě výše zmíněné ceny jsou nejstarší, udělované od roku 1961. V roce 1967 k nim na kongresu UIA konaném v Praze přibyla jako třetí Cena Jeana Tschumiho. Její udělení Vladimíru Šlapetovi je tedy mimořádným oceněním mezinárodní architektonické obce, směřujícím do malé evropské země, navíc donedávna skryté pohledu svobodného světa za železnou oponou. Také proto pokládám za dobré význam Vladimíra Šlapety pro naši architekturu připomenout.

Úspěšným provedením komunistického puče v únoru 1948 Československo „vypadlo“ ze západního světa a ze západní kultury, a to zrovna v okamžiku, kdy se po světové válce znovu ustavovala, včetně vlastní interpretace a s tím souvisejícím výkladem významů a rovněž rolí jednotlivých národních kultur. Česká společnost a umění, třebaže vždy patřily k Západu, se v rozhodujícím okamžiku soudobých dějin z jeho prostředí vytratily, rozpuštěny v sovětském bloku. V poválečné moderní Evropě určené

Vladimír Šlapeta. Foto: Jindřich Nosek, Wikimedia Commons

Michal Řičný, ozalidový plakátek na přednášku Vladimíra Šlapety Český funkcionalismus v sále Stavoprojektu Brno, 1984

evropskou modernou Československo již zastoupeno nebylo. Nejenom jako by přestalo existovat, ale jako by ani nikdy neexistovalo. V době, která definovala své moderní dějiny a svoji moderní kulturu sepsáním kánonů historické a uměnovědné literatury ustavujících jejich rámec, jsme do debaty, a tedy do tvorby poválečného obrazu evropské historie včetně historie umění nemohli zasáhnout. Bez ohledu na to, že jsme ji spoluvytvářeli, v oblasti architektury dokonce evropsky významným způsobem. Třebaže témata meziválečné architektury určoval také např. Karel Teige, při vytváření poválečné interpretace moderní historie umění i kultury jsme již žádného zástupce na evropském hřišti neměli. Tak vznikla západní představa o Československu jako zemi, kde lidé nemají ledničky a televize a neumějí jíst příborem. Význam Vladimíra Šlapety tkví v tom, že tento modus operandi západního světa, alespoň v oblasti moderní architektury, zvrátil. A to nejenom tím, že správně drží příbor.

K tomu má ovšem předpoklad daný původem v rodině významného moravského moderního architekta Lubomíra Šlapety (1908 Místek – 1983 Olomouc), který v letech 1928–1930

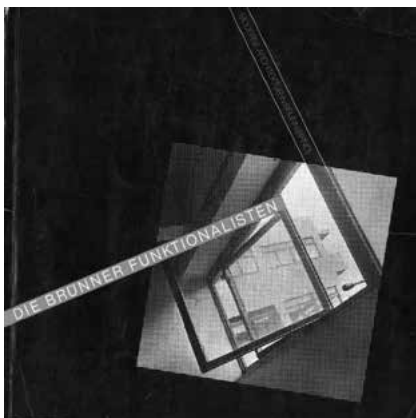
studoval na vratslavské Státní akademii umění a uměleckých řemesel u Hanse Scharouna, pozdějšího autora západoberlínské filharmonie a knihovny. Ten počátkem 60. let pozval bývalého studenta, mezitím v ČSSR vyloučeného ze Svazu architektů, a tudíž zbaveného možnosti tvůrčí práce, ke spolupráci do Západního Berlína, kam Lubomír skutečně v „době tání“ roku 1966 mohl odjet. A tak se jeho syn Vladimír jako student architektury na pražské technice koncem 60. let pohyboval v blízkosti jedné z vůdčích osobností západoevropské moderní architektury. Možná že právě setkání s legendou Scharounova typu Vladimíra přivedlo k myšlence věnovat se historii moderní architektury profesně. A určitě mu přiměla znalost německého prostředí později pomohla upoutat evropskou pozornost na práci o československé meziválečné architektonické moderně.

Ta však po ruské okupaci byla ve vlasti opět tématem zakázaným, o němž nešlo publikovat. Tak vznikla paradoxní situace, kdy byly základní informace o ní známější v zahraničí než doma. A totéž bylo možné tvrdit o Vladimíru Šlapetovi. Již jako pracovník oddělení architektury Národního technického muzea v Praze byl po smrti Bohuslava Fuchse v roce 1972 pozván Rakouskou společností pro architekturu do Vídně o něm přednášet, což mu přineslo řadu vídeňských přátel z okruhu vůdčích rakouských architektů. Nutno podotknout, že Vídeň se v té době stále o českou architekturu zajímala a o české moderně dobře věděla. A pak je také právě zde, na brněnské půdě, třeba zdůraznit, že velkým a stálým tématem Vladimíra Šlapety bylo Brno, resp. brněnský funkcionalismus.

Brno je tak Vladimíru Šlapetovi vděčné za návrat na kulturní mapu Evropy, alespoň co se moderní architektury týče. A naše architektonická generace mu vděčí za to, že nám historii

brněnské moderny zprostředkoval. Významným způsobem se podílel na udržení její tradice.

Dodnes vzpomínám, jak jsem na počátku vysokoškolských studií po roce 1980 s očekáváním otvíral každé nové číslo časopisu *Československý architekt*, zda v něm najdu další medailonek (více publikovat nešlo) věnovaný výročí některého z brněnských funkcionalistických architektů. Jak jsem hltal informace o jejich stavbách a pak je vyrážel do města hledat. V téže době se Vladimíru Šlapetovi spolu s kunsthistorikem Pavlem Zatloukalem podařilo v Muzeu umění v rodné Olomouci uspořádat řadu výstav českých meziválečných architektů, včetně brněnských Josefa Kranze a Arnošta Wiesnera. Výstavní katalogy, vlastně útlé monografie, jsme ještě stihli v Olomouci koupit, aby se staly našimi učebnicemi. Podobně jako stejně útlá, vzrušující publikace *Adolf Loos a česká architektura* vydaná Galerií Benedikta Rejta v Lounech jako doprovod k první domácí výstavě této zakladatelské osobnosti evropské moderny, shodou okolností narozené v Brně. Ještě během našeho studia se Vladimíru Šlapetovi podařilo uspořádat průlomové zahraniční výstavy o brněnském funkcionalismu, doprovázené již obsáhlými katalogy. První vyšel roku 1983 ve

Obálka katalogu výstavy *Die brünnner Funktionalisten*, Innsbruck 1985. Foto: archiv autora

Vladimír Šlapeta slaví s prof. Bedřichem Rozehnalem 80. narozeniny v jeho bytě v Brně-Řečkovcích, 2. června 1982. Zdroj: P. Pelčák, V. Šlapeta, I. Wahla: *Bedřich Rozehnal 1902-1984*. Brno 2009

Finsku, další roku 1985 v Rakousku. V roce 1987 na slavné londýnské škole Architectural Association proběhla výstava *Czech Functionalism 1918-1938* doprovázená publikací skvěle dokumentující výjimečnou úroveň české meziválečné architektury a designu, která byla pro Británii velkým překvapením. Měl jsem štěstí, že jsem v té době provázel po brněnské moderně architektky, kteří si ji ze západní Evropy přijížděli prohlédnout a na oplátku mi tyto knihy posílali.

Jméno Vladimír Šlapeta tehdy pro mne představovalo mytickou osobu, která stále udržuje ve hře jména a dílo českých avantgardních architektů, a tedy naši moderní kulturu proti otupující debilitě normalizačního komunismu usilujícího o ztrátu paměti a změnu klimatu, tedy o náš přesun z Evropy do Asie. Pak jsem v roce 1984 Vladimíra poznal osobně na strhující přednášce o Adolfu Loosovi v budově pedagogické fakulty jen pár kroků od naší školy, na kterou mne upozornil Martin Dohnal a kde jsem se také seznámil s Janem Sapákem. Ten potom v letech 1984-1986 spolu s Petrem Hrušou, Janem Vrabelem a Alešem Burianem organizoval

Vladimír Šlapeta a Eduardo Souto de Moura ve vile Tugendhat, duben 2012. Foto: David Židlický

řadu Šlapetových přednášek o moderní české architektuře v brněnském Stavoprojektu uváděnou vtipnými ozalidovými plakátky Michala Říčního. Mohl bych vzpomínat dál, na přednáškový cyklus předních německých a rakouských architektů, který Šlapeta ve druhé půli 80. let organizoval v „domácím“ Národním technickém muzeu v Praze na Letné, na jím připravené velké výstavě o díle Bedřicha Rozehnal a Vladimíra Karfíka v brněnském Stavoprojektu. Po pádu diktatury proletariátu potom na spolupráci na nové Rozehnalově výstavě a monografii nebo na vernisáž velké Kotěrovy výstavě ve vídeňském Architektonickém centru s přeplněným sálem a všemi významnými vídeňskými architekty debatujícími pak u společného stolu. To již však byl Vladimír viceprezidentem sekce architektury prestižní Berlínské akademie umění a také prvním polistopadovým děkanem fakulty architektury na pražské technice, kam přiváděl své západoevropské známé jako přednášející či učitele (z nichž zásadní roli pro generaci Nové české práce sehrál Miroslav Šik). Když se v roce 2007 stal děkanem fakulty brněnské,

v západoevropském standardu otevřel všechny pozice vedoucích ústavů veřejnými konkurzy. Krátké osobní ohlédnutí nedává dostatek prostoru pro připomenutí řady setkání se známými evropskými i americkými architekty, které Šlapeta do Brna přivedl, po řadu let třeba také jako přednášející na místní Stavební veletrh.

Je-li dnes česká architektura 20. století známa v Evropě, je to bezesporu výsledkem celoživotního usilování Vladimíra Šlapety. Stejně tak přispěl k jejímu poznání v domácím prostředí, kde byla kultura první Československé republiky až do roku 1990 tabuizována. Význam celoživotního úsilí o zpřítomnění české architektury ve světovém kontextu i v domácí kultuře je o to zásadnější, že architektura byla po roce 1948 a znovu pak v období 1970–1990 disciplínou v tehdejší Československu politicky a společensky upozaďovanou a zpochybňovanou, a to navzdory jejímu obrovskému vlivu na život celé společnosti. Prof. Vladimír Šlapeta tak významně přispěl nejen k přežití české architektury v mezinárodním kontextu, ale také k udržení sebevědomí disciplíny a profese u nás v její přináležitosti k evropské kultuře a možnosti být její historickou a přirozenou součástí.

Významnou mezinárodní cenu Vladimír Šlapeta získal dle světových měřítek a pro svoje zahraniční renomé. Proto jako Brňan tleskám a volám hlasitě, aby to bylo slyšet na pražských Vinohradech, kde Vladimír bydlí, u brněnského výstaviště, kde v Brně pobývá, na akademii v Berlíně, kde strávil „půl života“, i v Kodani, kde cenu převzal: Good luck, Šlapy! ■

Petr Pelčák (1963),
architekt.

